

КОСМОСКА КӨПҮТ “АЛГЫС” КИНИГЭ ЯРОСЛАВСКАЙ ТҮМЭЛИГЭР ТӨНҮННЭ

Сэтгэн аяарын аяарха өгүүгэр Росси́н геро́йн, лётчик-космонавт Олег Кононенко Өгөөсүлүлэх Өлүксой "Алгыс" ураты онгоһуулаах кинигэтэни космосага күтүшүлү. Куйаартын бардын нинигэр "Хомус" хоһоону толору ааһан ийгитиниорбэт.

Бос айып 24 күнүзр Олег Константино 142 жонук космос куйаарыгар биригэ ийбэ сылдыбыт киинигэллн Саха сиригэр аҕалып, Ем-Ярославской аатынан түмсүгэ аһан бөлүмөннүүбүт антринага уурда. «Россия почтага» көтүү уолна төһүү күлүн баһагылар бөсөгө туруоруллубут Алексей Кулаковский киинигэллн уолна хаартыскалары батэк уулабын. Бу киинигэллн «Союз ТМА-17М» харабыл норуоттар икки ардыларынаағы энглана: американский астроном Челси Линдлер уолна догуусун астронома Кимия Юи иннигэрлүгэр түптүттара», — дьон эттэ кылл.

СӨ бырабылгалыстыбатын бэрсээсээтэлэни 1-кы солбуууаныта – СӨ Ил Дарханын уонна бырабылгалыстыбатын дьахталланы салайааччы Юрий Курирянов кэли-аймах историятыгар киирбит улахан сонун суолтаны бу курдук эттэ: “Өлөг Кононенко — билиги көмөнөтпүт! Кини космока хайыан да Саха сириг ааптытан көтүөтүтэк этэ. Төрө дьөгүөсэ, Өлөг Дьэитрисин сахалар суварыстыбынай быраһыаныыныагыт күн – бос ыйын 21 күнүгэр – күн сириг көрбүт. Ыһыах бугутун бэлэтиир бусбулупт 25 сыт буһа. Бу күн алгыс этилэр. Саха сурьааныта Өксөкүтүс бар норуоттар үтүгүн багарбы “Алгыһа” космока көтө уонна аан дойдун үрдүгүн тардьаа. Бу Саха сиригэр сүгүрүйүү бэлэтэ дин савальбыт”. Итэннэ Өлөг Кононенкоҥа саха норуотун ааптытан махтанан турэн “Эйбэн уонна норуоттар дьөрбөрүһүларын бөдөрөгөтүү иһин?” дьон СӨ Бочототак Бэлэтиит туттарда.

Бу саяхатын төлөөн тасарбыл манайтай кирилэни космоска кэтүүтү – “Сахамедиа” АУо генеральнай директорын 1-кы солбууучы Афанасий Ноев идиэт. Ол хайды саргылыбытын Афанасий Иванович маньык кэспир: “Мин ити сана киирибигэр бастаан жүргэммин Анастасия Петровнаы кытта үлэстибитим, олгон Людмила Реасоннаны, Олег Сидоровы кытта морсон кэпсэппитим, сүбэлэспитигэр коллегам Кирилл Алексеев өйөөбүтэ. Ошон дүрөр халук ийигин түөрт устуука уралы көмүрдүк киилэ “Якутия” медиа-холдингы тиллографиятыгар бачээттэнэ.

Москва куоракка Олег Көһөнөнү эркиндүр саяатчылар тиргөрдүлүбүз. Бизини улуу кинибиз, норуот духубунай баанын сүмөтүн көрөс гынан хаалгартып кыяалын өрө тутан ыччалгылыгар тиргөрдүсөзүстүң”.

Космонавт бэлгэтгэ этгэринг, Литература сэлхыгэр юмни нэсмост Лев Толстой "Сэрн уонна Эго" романыгтан быһа тардыллы уонна "Хому" хоһоону толору ахпыт. Кинигэни көтүү юмугэр барытын ахыт уонна Алексей Кулаковский юмни хааччада суох сайдылтын туһунан көрүүтүрүгэр Ытыктабыл үөсөөбүтүн көрсөтө.

Суруйлаачы сэтгэ, филологич наукаын кандидатда Лисимела Куликовская бу бырайык тула саналтын мангчык үлэһиникэ: "Манда түөрт кэстүгө Куликовскайдар кэстэн олорбут. "Хомус" хоһоон – кэһи аймах үлэһэттэн айыллыбын ойун-саналым байла. Күнүдүл аастааһын айы бу улукхы сонун сулугата өссө дүрүмэ, атын өйрөбүстөрү биэрэ. Ми Олгэ Коженинскы космоска көтөрүтэр аар тайгуда соңото сылдар саада майгынаннаптым. Онукчу кэһини саада "куйар күйлүз" дигэн атыллар. Ол апа саа олозо куйары кылта ыкса сыйбэстэ. Билин элбиги эмгэ куйаарга тийгэ онно айымшытын куутэрини билэбин. Ол иһин Олгэ Дмитриевни телесвидениэн көрө олорон, элбэр илгити ыттарым "Кемолес, киннэрини ыл" диирим. Кини суу ылымгыта ол иһин бу элгэс барыттылар мистанар. Бу

УЧУТЭН¹⁸

Россия герою Олег Кононенко юрганин Татьяна Михайловна уонна оболорун Андрей, Алисаны кытта Ил Дархан Егор Борисов ынырыгытынан Ыһааха калдыгытылар.

Тэрэгийн хөнд Олэг Кононенконы көрсөж, бу тэрэгийн кини тус олобор сүслэтын ыйыгтым:

– Мин Россия гражданыбын. Дойдум патриотбын. Мине саха нурута маннык улахан дьыаланы итэҕэбиллэһэн чычы кээн туттабын. Бу мин спортор эмэ сүтөн айдабыл. Ол иһин Саха сириг спортсменнэр меккабын. Манна үлүс сырыым уонна хас кэлгэҥҥү айы спортсменнэр, өрөспүүбүлүкөнү сөбүлүүрүм күлүбүрэн иһэр. Ол иһин бу сырыыта дьэ көргөмүн илэ кэлиҥ. Кинилэр эмэ Саха сириг кэлгэһэрин олус дотуһа күлүбүтэрэ. Биллэн олус үөрэ сыһыаннар.

[illegible]

Полна НИКОЛАЕВА.

Тэрилтэ түбүктэрэ

“КЫҢЫЛ БӨТҮҮК” КУЛУБҮРЭЭБЭТИН ТУНУГАР

Улуснутугтар баар гэрлэгээр, дьон оворор дьлэгээр, араас объекттар баһаартан куттала суох нус-хас үгүннүлүрүгээр, овороллоругар баһаартан чакс үгүрө улахан суолталлах. Күннүр ууган сэркүтэх буларга сэрүгээр үгүннүлүрүгээр, баһаартан хонтуруултуулар, баһаартан турар түбүлүгүгээр огу умурорууга үгүннүлүрүгээр.

Бир бодолтөрүгөн, элбик
төхтөмтөхтөх тууны хабарын,
Дүрмтөгү шийх мөхтөх баһарын
час (МТЧ-4) бусар. Бу час нөхтөмт
Гаврил Гаврильевич көрсөн үлгөрийн
түмөн айхтатал.

— Энгийн чааскыг үлэгтн хаан сагаллаагүй? Хас нэрлэгдэннэлтэх юум. Күн хаагчирый?

—Бэйгийн бичаарынай чаасылт 2007
улалтин. Барта 10 үзһинтэс. Хоттод,
Халаар, Хайахсыт, Чакыр нэһилгэстэрин
уонна Малдьохом, Уорга учаастагарын
хабар. Иингэртэ 1200-тэ талса чааһынай
дыа, 90-ча социалнай объект (оскуолаар,
уфуйааннар, бильһаннар, мадьяһаннар, о.д.
б.) 3000-тэн иһин аһароо.

– Сүүрүн үргэжтг тулунан билиһиннээр

—Үчтө эпилонбит объекттар, чааһнай дингелер баһаартан куттала суох буолалларытар, нус-хас үтүлүннүрүнүр, спороннорутар сыаллах үтүбүтүн-хамма-пын тэрийбит. Уол турбатын наадтылар провосттар кэмнүр уларыттылыһырын, охоктор туруктары, о. д. а. жонтурусуллубу, чогу уммалларыт, тулалар тэрийлүрүнөн

хаангайчлалрын ирдийбит. Урлан сэрэгтээх бусууга аналлаах босондотор, лекцидлары ылабыт. Хожуур, бийлэт саас булт юмнээр, оролор уорох бутүүгүгэр айылсаага сыйдылларыгар баһаар тахсыбатын туһуур сэрэгтээхик сыйдылларыгар нөһүдүкэрбитин барытын хаан үлээтлүбик. Бойбик үлөһүтэрбит идэһэри мадди үрдүтүнээр. Тисхониксэрбит уруксара үчүгэй, наадлаах юмнэ сүүрөгэ болом буолалларын хаангайыбыт. Күнтэ ивээли киһи дьуһуурсулбаа түрү.

— Нэнлигэсгэргэ бу үд хайдах тэрилтэрнэй?

– Нийслэлтэй салалтуудад багаар тавьж, баянгуудын нэгэрсгээр уулзсан. 50-иод нийслэлтэй бахаарын нийд дундаа (ДНД) баар. Кинигэри үерээсбиг, үлээсбиг: Угту умурсаарга баагм буалчуудынээр андан

бэйбигт кыксалыптынан анал тапталынан, уоту умуллары тэрилтерингэн кемелелэбүт. Нэһилэк тэжиникитэрэ — уу баһар мас-сыллыгыт, тырхаастарыт, массалыклар иккэлэ буолууларыт, уоту умулларыгыт бэлэм буолуусулар сааппа эппитинистээт, бу тэжиникитэрэ үлгөтөнчүрү билэтүр.

— Эту ли базисарийный часиклы материалнай-технической хайуудылыта хайуудый?

–2013 сэлэхэд 11х20 м ихэнхх сана
дныг тутуулуулт Онно хонхурабыг; 3 мас-
сыйнх минэр гаралыг баар. Дорнод
оригулар турар буолан үлэбигэр
табыгастах. Сурун объект (кулгуура
дныг, оокула, бильиана, мадальиан) чу-
гастар. АРС (ЗИП багатыг) уонна АЦП-40
(„Урал“ багатыг) массынхалардыгт.
Улуустуу багатыгнай чааа (иш. ПП

Машарь) малдын камалалар, хангуусу туур. Хабер территорияныг улаханын, Хайхсызга балаарыны чашы территория түмөрсө, олоодо килтерэргэ үлгөһөр.

— Профессональнай таһымы
бэрбизэркэлэһиннэр, куруххэр
бүөлүкүр, элэни хайдаххытэи?

– Сыллага улууска ытчылар илдеринен күрөөк малды иннини сыдыбыт. Хайхасыт баһаарындай дужаныта (нч. К.К. Аржаков) улууска бастаан, өрөспүүбүлүккө кыттар чизин ытчыта. Итиннэ эмбэ бастабытытара. МПҮ водород-дичиһынан уонна харчынан бикомийагосминиттэро.

Часыгт тэрлийнхүнтэн В.В. Васильев
караул начальнигийн үглэлэр улуутваах
үглэлэлт Илэн таһынан суоллар Е.А.
Андреев, караул начальнигсара В.И.
Понсеев, Г.И. Чехордун, В.Н. Скрябин
спортивнай күрэхтэргэ актыбнайдык
кытталар. Байыл сайынны спортлоадига
улууслут чигийн резервынаниса
(бирюмбэз рукав тардылтылар)
коммсулхэртэ.

– Ийнхэн өгтүгэр бэлтгэжирэлт?

—Баллар тахсанын найзалар сэрээр
уугийн күүю ытхалхыг. Билигн даганы
электропроводдара эргэрийн уларгыг
баллар, бааарган сэрэгтээ бусуу
бырабышын кээр тэригээр баллар.
Имээр-тууралыга үлсгнээсээ.
Сайнны кмнээ үлснэр ооо лавыра,
отчутар элсннээсээ бусууарын
идилхыг сэрээр уугийн ытхалхыг.

Гаврил Гаврильевич, книсиэниг иһин бөлһүбэ. Олус эппиэтинэстээх үлүстүгэр ситиһинн бэлэробүн.

КНИЖКА АЛЕКСАНДРА СТЕПАНОВА

Олоху олоруу барьга бэйгэ-
түтэн тутуулаах. Тухаа
барьгыг кыһамыһаахтык
сыһааннаһар, общественнай
үлэттэн туора турбат,
эттэлибиги санага-ингэ суох
бүтэрэ, олору сыһар үтүкэн
дьон биэр буулааччылар.
Кинигэртэн биһиргэстэрэ ССРС,
СР кулгуураларын туйгуна,
Россия бочуоттаах
кинематография, үлэ уонна рес-
публика кинотити бэтэрээно
Иван Иванович Еремеев буолар.
Кини үйэтин тухары
Чурапчытаагы кинесетика
киномеханигынан үлэстөбүтэ.
Манык биэр тэрилтэ
үлэстөбүт кини адыһаа буолуо.

Иван Иванович үзгийн кишик-
истигэр, мян бигэрбинэ, иван эр
үлсэ киригитин тулган
бэлэгдэхин бад. Ону да
юновидеотехцентр, үл
көрүлүбүлэгитгэн эстибиг
комигэр түблэн, П.М.Решетников
атыннар народнай театрга
худушунуугууан киригитэ.
Билингвэллэ дигри онно үлгил
сүлддэр, 1951 с. Амма оройуонун
Абадальгар төрөбүтэ.
Суруйааччы Эрилик Эристин
төрөлүг кылыны уол, 1967 с.
ийлгин төрөбүг дойдутугар
Чурагчы Дирингэр көһөн
кыбигтэро. Орто оскүланы
Дирингэ бүтэрибиз. 1971-1973 сс.

КИИНЭ -- ОЛОБУН СУОЛА

Солбижский Армияға сулууспала-
быга, байланыш-политический
бэлэмнени туйгуна буюлбута. Одо
эрдэвүлтэн баядарар, собулүүр ил-
тигэр, киномеханиктары
бэлэмнээр 7 Недок училищени
бүтэрэн, ташталлаах юнисттин
боруогун ашылган киирбитэ.
Бастаан кытас кэмиз Одлуулуга,
онтон ол сыл күнүмүгэр Дирингэ
киномеханиканын үлэтин
саражабыга.

Очигтоогу партия, салалта ирдэбилтэрэ кытаанах бусалалара. Бийигтэ, киномеханиктар, идеология үлэһиттэрэ бусларбыт. Кыяа дьонго, нурууска дөбөннүк тийэр күүстээх нитэр-өйдөтөр сирэстибэ быһыһынан билтэрэ. Сорох өйдөөбөт өттө киномеханиктары күтүгэ илэи чэас үлэһиттэрин курдук саньыһытара. Суох, оннук буолбатах этэ. Диринтээһи киномустановекаҕа Иван Иванович Федосеева Мария Михайловнаһынан үлэстөбөт 10-тан тахса сылларыгар ыйлаабы, кварталлаабы, сылтаабы үлэ быһааннарын көрөөччүнү хабыыга, үбү килтэрингэ мөдүн аһары толороллоро. Уйбаан көрөөччүнү тардар сыалтан кыяа афишаларын, плакаттары суруйар уруһуйдуур этэ. Диринтээһи күтүүрэ дьэстин кытта биир сүбэҥкөн үлэстэрин тэрийэлтэрэ Боһомо, Улун Алаас, Лампа фермаларыгар кыһыт мунууктары оҥоро, уларыта кыһыһыт тыһыһыларга саһыт тийбэн үлэстэн кэҕэллоро.

Кинэ карьерууну таһынан оҕолорго, улахан дыһыҥо араас тематическай кинолекторийлары, кино бие-эрдэрин, фестиваллары, төрөппүтүргэ аһыһах киноэпэри карьеруу, ырытыы тэриллэро. 1983 сыл түмүгүнэн үрдүк таһаарылыахтык үлэлээн „Гымысирин кинигени карээнчүлүгүгэр хааһыылы куһуураһын

үрдэлтээс¹⁴ дүн дементээх
өрсөдүүлбүлжэтээ би көрүү-
куонкурсука Диринг
идеюустановка бастаабыта, Бүтүн
Россиягаады көрүү куонкурсука
үтүс мизетэни ылбыта,
оройуоннаады социалистический
куоталшыны кыйылылаахтарынан
буолбуттара. Оройуон
кинофикатордарын сыллааады
отчуоттуур муулаахтара Диринтэ
кытылыбыта. Онно

ийлийнхэргэ хайдах
 үзэлийнхэргэ бичиг-хөдөл, урлуг
 ылан хэлбэртээхит. Күлүүра
 дийлэн фойсглар үзэлийнхэргэ
 синир стэндэтер, кийнэ мушуга,
 артыглар хаартыгскалара,
 алыглар быйла суох
 кордөрүлүбүтгэрэ. Алы
 кинесалпарет-айдыра сырдыга,
 ыраада, улахан кыамгалаах 23
 КПК-кинесалпарет онгохуута
 тусгайда, кордөрүлүг элпэнтин
 барыта баара. Дий, чыхч
 үзэлийнхэргэ эбиг – дийн сөгөн
 махтайн тарбастыглыт.

Иван Иванович Эристин
Эристин аатынан соңуо
территориятыгар үлэтиир алт
киноустанускаа биргэдьиринэ
үлэстэбитэ. Тустаах үлэти
таһынан киинэри сайыйыга, ит
киноустановкаларга киинэлэр
ытыгыга, кылас болдохтоох ки
нэлэр графикалары
хонтуруоллааһынтга үлэстэпит.
1987 сытан оройуон киинигэ
көһөн кыздар, „Маарыккаа“ кин
театрга киномеханигына
хулуһунуһутуан үлэстэбитэ.
Мин киини кытэ
„Маарыккаага“ 20-ч сыт бириэ
үлэтөн, алтынан кэлим. Уйбаан
үлэтигэр туһутун ыһыктыбат,
саҕалаабытын хаалларбат, көнө
сүдүргү майгылаах, сатабыллаах
үлэһит. Партия саҕана үтэ былаа
нылар ирдэбиллэр кытаанах
буһалара. Кинотеатрга күн айы
түрүгү сеанс буһуталыыра, кытэ

гас болшоого кэлбит киизгэри
күннэ биэстигэ көрдөрөбүт.
Көрүмэккэ-истиэккэ
сырыттаха тусх үлгэ тахсыбай?
Көрөөчүлэргэ киизгэни көрдөрүү
хаачыстыбата мэлдэн туйгун
буларын туһугар киногапаршуга
күн ахсын көрүлгэ. Уйбаан ону
мэлдэн ирдирэ. Саланы толору
көрөөчү кэлэ, үчүтэй киизгэни
көрөн үөрэн-көтөн, астынап,
сүргэтэрэ көтөбулгэн
тарбастахтарына, киизгэртээбэр
ордук биизиги, киномахшиктар,
үөрөбүт. Киизгэ дьон көтөхтүк
сыдыра. Оччолорго оройуонна
киносеть тэрилтэзэ райпо кэнниг-
тэн иккис харчыны киизгэрэр
тэрилтэ этэ. Ол да ийин өрүс илин
энэригэр, өрөспүүбүлүкэ
Чурашчы киносетэ хаста да
бастапалаан, Кыһыл Знамяны бука-
тыннаахтык олуксуптута. Иван
Иванович киносеть дирекциялар
түөрт сыл профком
председателинан талыттан үлэлиир
күмгэр тэрилтэринен талонна
табаары түнүгүн садаламыта.
Шэфтэз Телой учаастагар суб-
уотунуука тахсыы тэриллэбит,
оюу туһунан быһаан бэриллэбит.
Ол быһааны өрүүчүстэкиктоло-
рорбүт, оюу оройуон тэрилтэрин
кусталаһыстарыгар бастааммыл
„Москвич“ массыына фондатын
ылбыт коммит эмэе бара. Күлүн
идэлгэни туттуу күмгэр, хотон
сыбааһыныгар, саас хотон хаарын
түһэригэ, күрүө тууулар
үлэлиирбит. Онно барылар
Уйбаан сыдылара. Субуотунуука
күннэтэн күннэ киизгэ
көрдөрөбүт.

Уйбаан үлэһэбит кэмнэригэр 1976 с. „Коммунистической үлө ударнига“, „Социалистической куоталаһын кыйылылаада“ ааптары ылбыта, 1989 с. „Туйгун үлэтин иһин“ болонни туппута, 1991 с. „Саа сирин киирбэ ботороно“, 1998 с. „Россия бонмотаах

кинематография", 2005 с. „ОЭ
кулпууратын туйгуна“ үрдүк ам-
тарга тиксибит. Иван Иванович –
доголоох, илгээк ыал амерех аҕата,
эйбэс эһэтэ. Күргэнэ Марфа
Павловна дыону ыарыылта
аранчылыыр медицинский
сиестэрэнэн үлэлээн бонустууах
сынныланганга олорор. Оҕолорбун,
сизинорбиг туһа дэннор субэ-ама
буолаллар. Уола Дмитрий хос
эһитин Эрилик Эристин дойлу-
тар Чакырга олорор, ювелир
идгээк. Күргэнээк, үс оҕолор.
Улахан кыыстара Дария
Новосибирская да аҕы
хореографический училищени
бүтэрэн, билигин Наталья
Посельская аатынан
хореографический училище
дирижктеригэн таһарылыахлык
үлэтин сыйдыар. Күргэнэ Дмитрий
Николаевич – үнүсүүтү, СӨ
народнай артыыһа. Дмитриевэр үс
уоллаахтар. Орто кыыс Милена
Чурапчыга олорор, эмчит идгээк,
икки оҕолоох. Кыра кыыстара
Сардаана Дьокуускайлаау
хореографический училищени
бүтэрбитэ, А.П. Горелов аатынан
искусство окулалатыгар
хореография кылаанын
преподавателэ, билигин оҕолонон
олорор.

Өр сыйларга биригэ үлгөтөн
алтысыйт табырыксын, биір ил-
лөкпін Иван Иванович Еремеев.
Россияға Кийе сыйлан уонга 65
саяскын туолбут олохун баһе
түгэниэн истинник
эбэрделибин! Дың көргүтүр
бары үтөүлү, сырдыгы, кэрэни,
дысу-соргулу баҕарабын. Олохор
барыга эгэнигэ буолум!

Платон КОРЖИН,
Россия батыр таах
кинематография, үтө,
Саха сириг кинигетин,
спорт батырдыг, Россия
Суруналыыстарын союгу
чолото.

ДЫНГНЭЭХ ДОБОР, ЭРЭЛЛЭЭХ АБА

У Ибааскы эдэр эрдэнигээвитин санаатаына, ойүгэр олохун араас кэрчиктэро сохсулган аһааччылар. Холбоор, билигин волейбол соннуутунан үлүһүйүт кэмнэрин саньыр. Күһүн, саас волейбол мөчүгүн тыһа, кэпэ хойукка дйорн, саһыттар сааларын тыһыан кыпта биһрээ, дэриэбинэлэр олохтоохторун ууларын аймачан кэбигэрэ. Онно эдэр саас дьоллоох күлүүтэ, уол оҕо сылбырда хамсаһыттын хайгыы көрөн турааччылар оро тэтгэрэн биһэр ыһыгылар-халһыттар, кыыс оҕо туту эро таайтарардыы, үөһэ тыһыан ыһыгыта барыта холбоһон үчүтү да буолара? Волейболга уһуһуот дьоннорунан Олексей Собаккин - Оссо, Баһылай Окснешников, Виталий Неустроев, Бүөтүр Окснешников уонна да аһыттар буолаллар.

Аармийада сулуусалыыр кэмдиргэр Чурагчы уоллартар военискый чэас апын уолаттарын волейболга түрүт кинилэбэт этилэр. Ол уолаттарын астар-саньыр: Юра Байантаев, Гаян Адамов, Тима Тоскый, Филипп Крониксов уонна Ленский оройуонуттан сылдьар Суздальов диэн нуучча уолун. Ваши аҕар лапта кыһаран. Инньэ гынан, Гаян киникэ туруорааччы быһылынан сылдьыбыта. Волейболга бүтүһүк туочулары нагадыһаачый олорсоону. Ол курдук Уйбааскы эрчимнээх охсулуттан мээник плошадкага охсулган, буор өрө күрдүс гыһар. Юра, Тима, Гаян билини Дюкуускай куоракка пенсияга тахсан олоролор. Филипп Кроников – ил-тигэн хайа инженерэ этэ. Кини көмүс хостуур бэрээскэ үлэһини сылдьан, сүрэз тэхсон олус хомогголосхук бу күн сириттэн барбыта. Кини туһунан өйдөбүл билигин дойдотторун астылыларыгар уонна көргөн Аһыа сүрэжэр тыһынаах.

Уйбааскын Горькай куоракка биһигиһин Никитгородскайга үөрэнэ-йүмүрүгэр волейболга инстигуу сүүмүрдэммит хамаандатыгар киирэр. Онно сылдан, дойду ахтылгана уонна сүрэхин чогуута Света кылы ытыра-утуй-турарылтан буолуо, үөрэхтин быраба дойдулаабыта. Диринг Куэл бөлүөлөгү Светанынан түөрт эрэ сыл биһигэ опору хвалыгытара. Тоһо ди медиктэр бокснуттарын үрдүнөн, Светата: "Мунхайкай до бэйэм оҕолонускутаахпын," — дүөс сырдык тыһаа быстыбыта.

Уйбаан 1971 шыгтан ыла Эрини Эринини атыгын калууска прорах кэмчөөчүгүтүн үлүснир. Очолорго, ть сиригэр сайын, ыһа эр үлүснир тутуу биригэ дүрүр баар буса сыйдыбгыт юмүрү. О

үлэнтгэр сүтэ дэни ону билбэтэ дэи
булалыра. Билхааралара биир онук.
Үлэнтгэрин сирэн, апын үлэз кәһер.
Кәһуоска, кәлин сәһуоска Эрили.
Хотгодоогоу отделенистын малы
таһастыр мастарыскыйылар үлэлир.
Элэз Иван Тимофеевич Сибиряков (нйбтин
аура), мас ууһа кәһи, Уйбааскыны адыс
кыла эрдэнтгэн баһаһынара сылдыан
уһанара үөрөппи бустан, мас үлэнтгэр
сыстараң. Онон санага бәдәх этә. Эрилих
түөрт отделениһыттан сакаастар тийиһа
быһыбһаа киирә тураллара. Ол курдук
сәһуос нивэн этәстәх улахан хотуората,
ол таһылар тутуллубут сана остолобуһи,
отделени аһы тутуллубут дэи спорор
түөртүү кәрттирәһәх диләтә, хотуоралы-
ра, гаражлара, хотонноро барыта киин
үлэлир кәһиригэр тутуллубуттара. Ону
тәһә үгүс аһсаннаһ аһиһары, тунуктэри
онорбуһун этә да барыһыһа. Сәһуос
ипинтән да аһын үлэһтә, иһим хотоһоһуу,
күөрөһи тураллара. Мастарыскый Дирин
Күөл кыһалыһтар сыһар тәһәһәр эргә
дһиһә бәһә.

Иван Иванович өсөө аймалжигдан бэрхлибид, аялалттан утумнаабыг биш уралы дэсбурдах этэ. Кини олус үнэтэйлик көмүс кутара. Ол идэтгээн ситэ дээрхтамматара. Аяла Иван Ниславич саалыгар саа тутан көрбөтөх саллиг ыарыллаах күлү, сэриг, сүт саада, хоту Эдигээн оройуонутар балык булчулар кэр- гэнинининин Ирина Ивановналын, ололорууун көлөргө күлэлибитэ. Ол түмүтэр, биш кылаа Эдигээнтен буорутар хаалахтаабыта.

Ийотинин элэтэ Ваныны батыһыннара
сылдан быһыт соксотун кэрийэн, Таатта
куула алаастарын барыһа. "Барыһа" дьэ
этин улахан ерө батыһылаах бусу
Овонньор көһиниэ соксотун өмдөтө
бнорор, сизэ уол куобаны алаһыттан соһ
ыһа. Оннук бутуйаастарына, бутура
элэтэ маска ыйаан көһинор, огу аты
кэрийэ сылдан ыһа. Дьэ, ити курду
Уйбааскы, бэйэтэ да билбэтинэн, сэри
көһиниэни аас-туор ологу дьонун бултаа
алаһа, дьэ көрүннэр улахан төһүү бусу

Оо, элэр саас, элэр саас! Элэр саас романтикta, санаабылгар, бийигтэни ханна ханна тэргэтээй?! Кыратын ыллахоx, Амма оруспугун ыһыһылар баһыттан тылын ташнары устууну! Ол араас бичигини оюн кыалы балада. Ити эрөөр, бийигин кылта биһирэ үгэсминг сорок уолаттарбыг ол у олохо киллэрэ

сагаальтара, килтэрбиттэрэ дадань.
Холобур, Уйбааскы биир дойдугаа, эмээ
Бабаданган төрүттөөх Вания Ефимов
Свердловскай куоракка политехническай
институтка үөрөн сыгдан Урал хайа элбэк
өрүстэрин, үрүстэрин байдарка тыһынан
таптаһы сылбыта.

Эбэлэр, космос куйаарыгар көтүүнү! Эми оо юмга, Вени Масдровпыт ырах Курганскай куоракка байыаннай лётчик уоратын бүтэрэн, космическай этэрээккэ кирибит диин сурах кэлбитэ. Дьэ эрэ, Вени кылаат, кылаат Вени! диин сүрэхтэн өрө куурбута. Хомойуох ийин, бу улааттар нэһээн билигин көксөбүтүгэр билигин суохтар. Ефимов эрдэ, Дьоккуускайга "Якутзолотопроекта" институтка үлэли сүлгүн суорума суолуммыта. Масдров бу килин автоматстрофага түбөтөн, инбалиит буолан, ор бөлүгү ылдыан өлбүтэ.

Олхон дийн олхон, Барьта, уу ньюурунуу,
коно-дохси бусбигт бусгалаа дии.

Уйбааскы изойлун ыал буслар. Билэр дэрэктэн бэйлэтэк Наташа дьон кыһыҥ кэргэн ыста, тууртуусул ордолонон ныйр-баачы спорор. Ууһан уота Степан – Наташа батыһыннарылы оҕото. Иккэс уота Иван дьон. Бойотун кэмизэр өрөстүүбүтүккө мас тардыһыһылар хас да сыл чемпион аатын ыла сындыбыта. Уһус уота – Александр. Кыргыта – Владислав. Тапта улууһун күтүөт. Бары кэргэнтэк, оҕолосок дьон.

Уйбааскы армияттан көгөн берди, үрдүк үөрсөз туттарса барыан ичиниз, кыпынып Дирипиз батымизини куурсуңуз сыдыкчыпта. Онно армияда биригз сыдыкчыгыт улаптарга Ганя Адамонтааска дүгөсө нэн опорбуттара. Ганя ийгиз биригз кыпыларын үрүг көмүс ытартылаары алдыктан кыбистипти: «Маня онор биригиз дуо?» - диги көрдөспүтүрү. Уйбааскы көмүсө да аюуастыры биригз үтүниз: «Борубалаан көрүсөз сөз, диги хардарар. Сөзүлүтүгиз туттар май салың, тэригин агалан борубалаан көрүсөз. Онтон ылат. Холтозо дахсыллара бөйбүлэригиз ишти-ишти, көм алдың хаалгыт ончулугу абырхатпай, көм сөз көмүс сөмөх куттарың калгыт сиз».

Күндү ааралчы, көрүмгү эт, Иса
Ивансөч туттар тэрилин хайдах тулсара
онсрбугун, тулсарайың, үйбөтөгүн!

Бастагы тулсарбыг тизжижэтэ хэлөөсхөлөөх мотыгыл Бирид маньга түбэлтэ буолан турардаах. Дьэтин туттарыгар доҕотторо кэпэн кэмэлөөх сылдан хайылтаһа түспүттөр. Карбуттара

арей мотоциклет тусра сытар бэрэбинэлэри
унусордуу туһа-туһа, байыга суолга тахсан
бара турбут. Мотоциксларын тохтогон
баран, бэрэбинэ быһылган калеттубут
кыра устларын булан ылбыттар. Дйэ, көр
дйотогон!

Илээн тусгаран онгорбут тидэнигэтэ тыраахтар булар. Бу сырынга тус-тусна чаастартан хомуйн бүтүн тыраахтарын танган таһаарар. Собуот онорбутугар ханган тийнхэй, тийнхот бөгөө буоллага. Ол да булар, кинигэ эрлэххэ кэлэтэ этэ. Ол пивир кэлэтүгүн сайыны быһа ол оттуура. Кыһыннь, саас багэмнэбит маһын тинэр, волокуштыһан бэйэтигэр, таһаарыстары-гар, чугас баһаарыгар ол сөстөрорө. Ыһага, биэр күнү өрөөбөккө сылдьара. Тыраахтарыгар олорон, күйиэ сылдан сылтыларын, ол иһигэр Дюкуускайга олорор добогторун, таһаарыстарын сылтыларын эмнэ көрөрө-истэрэ.

Кийн өсөө сэргэни чочуйр станок таньмга. Станок урунд араана алга мэтээр юргиз буюу. Кийн хайдах онгоцуулаарын югсийн барьгаа, бөйгитгэр ыалдьялтаан, керен-нэгэн барьжыгт ордух. Хапа,сэргэ онторсорог саваас биэрэххитин сөл. Хангы Төрдүгэр бильр Ефимовтар, Понсеевтар охотсургэр Ада дойду сэргитгэр баран умсубут, кыайлы нотолжөөх эрслибит буйуттарга, дойдүз хаалан кыайлыны убансыгыт, Хоту көхөрүлүгүз баран суурма сууламмыт дьоншорутар өйдөбүннүк балони туру-орбугтар. Оюу Иван Иванович станогор чондубут баарагай сэргэгор эмнэ баалш

Бир сый Эрглик Эрстигин аягынан кон-
хус конгурата уюжа быгшаммыта. Онн
сорок дон "Үлс килтискиери" умайбыл
Үлс тозот стоктарын кыйан аман
ылбажактара. Онон пенсияга тахсалары
сустарылары сүрүск. Ол түмүгү И
Иванович пенсияга билини берт кыра.

Ардыгар мин мангык сазылыбын. С
ининик улактара промывленнаяй эй
улактобиттэро бусулар, нору
хайаайыстыгыттар тоһолоох сазы
күлүрүктэро, отуруктара этэй дэ
Биллэн Иван Иванович сэттэ уон сазы
ааста, сэрим сылан оҕото. Ол да бусулар
нани күн илгэн оһорбот, түбүк ордулар
сыулар нэни, хайаан да туту эмэ оһорбу,
ситарбитэ бээр бусулар.

Кинесэ тус байнгигар, дэмж көргөнгөрг
үлүн, дэглэх олону бадарабын.

И. МАКАРОВ, Чуринчы.

Иширэх тылын

БИЙИГИ АБАБЫТ КЫҢАМНЬЫЛААХ САЛАЙААЧЧЫ ЭТЭ

Тогт мөс тохиргуур тохсуунуу ый томоорон
тумнылга түлсн туршгына, Ачгаар тохилгын
Дээрлэг алашгаар, Прокопий уонна Митрена
Поковтар дьах кэргэттэригэр абааһы үһүс олоон күн
сүршн көрбүтэ.

Бийрэг торообуттар – үнүүлэрэ этэ: аминий ийгидэ, убайя Ыйдыа уонна аҕабыг Ефрем. Сэбэксэй билаас эрэггйдөөн түрүр кэмнэр, дьонно орто баай – дөһөр, кыанар ыһаг ахсааныларьгар кыһрэр буолуулар, бийр эрэ оҕолу үөрөхсө ыһыллыттар. Онон аҕабыг 9 сааһыгар оскуола бөрүлөгүн аһыллаабыта.

Сэрийн сүдэлхэмжүүд, убаан тэрэгнэ суух буюу
сэлхүүтэн, бурдук үлгээр тыраахтарьшлын
үлгээбитэ. Агабын Чурагныгады педучилишээ үерэн
сыргтгадына, армийа ыпыры сурук кэлбитэ.
Барьахтарын ишлэг, эбэр кийрэн сөтүүлэбитэр. Олно
Чурагны куелүн иккитэ харшын эрнийбитэ.
Табаарыстарыгар, донотторугар номохо кийрбитэ.
Армийа тийнэ, танквой часкатубсан кыратык үерэнэ.
"Т-34" танкшын сэринэ кийрбитэ. "Москвага парият-
ан аасылгыт; И.В. Сталины ыраахан кэрбүтүм," — дийра.
Сталин радгады кыргылына кийрбитэ.

Сэрэнгэн 1946 сэлдэхөө агаарын
капитан "Заолуу", "За Вуриша", "За Велу"
ода. Клайныны Велу дуурал нэрсэн, юр мнстэргэ
сүүдэлгэлэбэл, бигэр композитор Штрэус, Белхөө
мөнз таастарын тастарыг бэйбуй доготрууан

ТҮСЛҮҮГЭРЭ,

Эйлэхэд олоху тутуу сарлаламмыта. Усуяана
сройнуугар, торообут Чуралчыгыгар үрэх салаагыгар
нууча тыгын учууталын, үрэх чашын солбийнчлалан,
дирекцэригэн өр юмгэ үлгээбилэ. Олуулун цохиогэр
үлгилэр юмгэр оогула, интэрнэт даяхэрин тутарбы-
та.

1968 снлдаахха Кытааннах орто оскуолатыр ддрискэринэн аналш, олохун тийэк күнүгэр ддрин оино үлэсбобитэ. Очолорго, оскуола бааһаа быстар мэлтэх турукһаада, былыргы ддрнэро оспорон үөрөнэлтөрө. Кын тултарбыт илэринсэтэ биһини да үлэтин турар. Оно уоскайа 5 эрэ сыл үлэсбобитэ: сана мастарыкһый, хонусунай, оспорон ддрыкһаалтырар аниан спортивнай саала тутуу-тул сиптиспитэ. Учутулларга аналлах иһэн элэстэх ддрэ туттаран иһэн, ситэрбикэ хаалбыта. Улахан, күөн былааннаах этэ. Өссө да уһуннук оспорбута буоллар, үгүс социальный сусалаах обектары тутарыа эһитэ бустук. Сана оскуола тутуула очолортон былаанна биарэ “Бу эрэ ддрнэро көтүрүлүкхэстэр, манаа турокһа”, -- ддрэн юксунро. Оскуола хайдах быһылааһыах тутулуокһаада суруллан хаалбыт этэ.

Үүнэр күтүөнү сайдарыгар, үөрэхтэнэрлэр дорубуйатын харыстабыкка үлүсүбүт. Очкислорго, наар грузовой массивына урдүтүр тулууп сон күтэн айлангычларга Окуула багына бөлүргөбүт; тырхаар, массивына, бол дүтүр, орус баар этэ. Сарсыарда 6 чактан

дызбиги аана аһаңас буолара. Эбсбиги Матрена сылабаара, куорчага маһдым бастам буолара.

Осупул тува олон үлчилгээр хүнлэеи үлчилгэрин-хамнастарын, кэм тугунан дырыктаныхаагвын сүбэлхэлгээрэ (бэлигннэжэ, гэлмннута дээр). Учудал, техическэй үлчилг өгсөр мада, мууа бүтэн эрэр булва да, кэмгээр тейлгсээрэ, бүтлүтүн тулман хаһан дагдыг нистибэлгэжм. Ол курдук хас бирдир үлчилгигэр, үерэнсочигигэр кыһаллара. Кыһалгаларын чугастык ытынара. Эдэр ычхатгар үлгэз хөхтөөх, бөлхөлөгтэрэ тулсарыгар, сайдырыгар багалаах этигэр.

Бийиг, өгсгөд, чуулан убуйбыг! Николай Ефремович агадын суслун согоон нэлэгдэж баянга боноргууртэр үгсү сырагын биеэртээ, Балтыбыг Саргылууна Ефремович Анаабыр улууфун Саввакылах нэһилиэгэр тийһин, өсүүсүгэ дириэктэринэн үлэтигэр кэмилэр, икки этгэстээх таас оокула туттарбыла. Олосхосор махталлара сүтөн, Сигэтэр Поповтар улаатан, Иван Таягта улууфугар дириэктэри үөрэ чаһылар солбуулааччылар, Коля үөрэх тэрилтэтигэр үлэс баран, бийигтин Хатылы нэһилиэгин баһылыгы солбуулааччылан ананан үлэтин-хамсыы сылдыаллар. Эгэлэрин туйадын хатараларыттан үөрөбүт, этэнн буолуунар дээн алгыһыбыт.

Ободорун, сизгтэрин ааттарыг таван үшкөн хэмийгдэрэ, сибээс бэлгэтэнэ М.Е. МИРОНОВА

Автор сүрөтү тизмеси
редакцияга келгенде автор менен сүрөт
түзбөсү бөлүктө. Сүрөттө кыймыл
чанымдуу кыргыздын жаштар
жашындагы автор тус бойдон